

6. 9. 2006

ID: 43067

Poučovací povinnost

Poučovací povinnost podle ustanovení § 118a o. s. ř. je založena na objektivním principu a poskytnutí potřebného poučení tak není závislé na tom, zda se soud prvního stupně o potřebném poučení vůbec dozvěděl.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 29 Odo 182/2004, ze dne 31.8.2004)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobců A) Ing. M. P., zastoupeného, advokátkou, a B) JUDr. M. K., advokátky, proti žalovanému Ing. R. V., jako správci konkursní podstaty úpadce O. P., zastoupenému, advokátem, o vyloučení věci ze soupisu konkursní podstaty, vedené u Krajského soudu v Plzni pod sp. zn. 28 Cm 21/2002, o dovolání žalobců proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 23. října 2003, č.j. 15 Cmo 141/2003-119, tak, že rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 23. října 2003, č.j. 15 Cmo 141/2003-119, a rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 14. července 2003, č.j. 28 Cm 21/2002-101, se zrušují a věc se vrací soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Vrchní soud v Praze ve výroku označeným rozsudkem změnil rozsudek ze dne 14. července 2002, č.j. 28 Cm 21/2002-101, jímž Krajský soud v Plzni rozhodl, že žalovaný je povinen vyloučit z konkursní podstaty úpadce O. P. (dále též jen „úpadce“) nemovitost - objekt bydlení čp. 2024, postavený na pozemkové parcele č. par. 495/2 (pozemek jiného vlastníka), zapsanou na listu vlastnictví č. 592 pro katastrální území T., obec K., u Katastrálního úřadu v K., tak, že žalobu zamítl.

Odvolací soud nepokládal za správný názor soudu prvního stupně, že zástavní smlouvu může platně uzavřít toliko vlastník (nebo že se tak může stát na základě souhlasu vlastníka), a že tato podmínka nebyla splněna, když úpadce se stal vlastníkem nemovitosti na základě kupní smlouvy ze dne 3. srpna 1992, registrované státním notářstvím 10. září 1992, zástavní smlouvu „podepsal“ 1. září 1992 a k registraci této smlouvy došlo 10. září 1992.

Odvolací soud zdůraznil, že občanský zákoník (dále též jen „obč. zák.“) „ve znění platném v roce 1992“ upravoval v ustanovení § 151d odst. 1 jako „samostatný smluvní typ“ zástavu cizí věci bez souhlasu vlastníka. I z takové smlouvy - pokračoval odvolací soud - vznikne zástavní právo, je-li věc odevzdána zástavnímu věřiteli a zástavní věřitel (v daném případě banka) ji přijme v dobré víře, že zástavce (v daném případě úpadce) je oprávněn věc zastavit. V případě pochybností platí, že zástavní věřitel jednal v dobré víře. V rozhodné době docházelo k odevzdávání nemovité věci registraci zástavní smlouvy státním notářstvím, neboť na registraci jsou vázány věcně právní účinky zástavní smlouvy, tj. vznik zástavního práva. I když tedy úpadce uzavřel zástavní smlouvu předtím, než se stal vlastníkem sporné nemovitosti, pokládal odvolací soud zástavní smlouvu za platnou. Přitom poukázal na to, že žalobci nenabídli soudu žádný důkaz o tom, že zástavní věřitel v době „uzavírání zástavní smlouvy“ (tj. k 1. září 1992) věděl nebo musel vědět, že není pravdivé tvrzení zástavce obsažené v zástavní smlouvě, že je vlastníkem zástavy, takže jde o zástavu cizí věci bez souhlasu vlastníka podle ustanovení § 151d odst. 1 obč. zák. Z kupní smlouvy, na základě které nabyli žalobci nemovitost od pozdějšího úpadce, existence zástavního práva vyplývá (srov. její článek III.), takže žalobci podle odvolacího soudu „nebyli a nejsou chráněni“ proti účinkům zástavního práva ani podle ustanovení § 151d odst. 2 obč. zák.

Odvolací soud neměl zástavní smlouvu za neplatnou ani z dalších žalobci tvrzených důvodů (pro neurčitost a nesrozumitelnost, popřípadě pro nesprávné označení zástavního věřitele a nedostatek oprávnění ředitele pobočky zástavního věřitele takovou smlouvu uzavřít), maje za to, že ani potud žalobci nepředložili soudu prvního stupně „jediný důkaz“, ačkoliv se jim při jednání dostalo poučení podle ustanovení § 119a občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“). Proto uzavřel, že žalovaný postupoval v souladu s ustanovením § 27 odst. 5 zákona č. [328/1991](#) Sb., o konkursu a vyrovnání, jestliže poté, co žalobci nevyhověli výzvě, aby ve prospěch konkursní podstaty zaplatili pohledávku konkursního věřitele (... banky, a. s.), za úpadcem, nebo aby složili cenu „domu“, sepsal spornou nemovitost do úpadcovy konkursní podstaty.

Proti rozsudku odvolacího soudu podali žalobci včasné dovolání, odkazující co do jeho přípustnosti na ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., s tím, že jsou dány dovolací důvody uvedené v ustanovení § 241a odst. 2 a 3 o. s. ř., tedy, že řízení je postiženo vadou, která mohl mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci [odstavec 2 písm. a)], že napadené rozhodnutí spočívá v nesprávném právním posouzení věci [odstavec 2 písm. b)] a že vychází ze skutkového zjištění, které nemá podle obsahu spisu v podstatné části oporu v provedeném dokazování [odstavec 3].

Existenci vady řízení spatřují dovolatelé v tom, že soud prvního stupně vůbec neuvažoval o aplikaci ustanovení § 151d odst. 1 obč. zák., takže ani nezkoumal dobrou víru zástavního věřitele při uzavírání zástavní smlouvy co do oprávnění zástavce nemovitost zastavit, resp. co do vlastnictví zástavce k nemovitosti. Z uvedeného důvodu soud prvního stupně ve smyslu ustanovení § 118a o. s. ř. dovolatele nepoučil, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak, než podle jejich právního názoru, a nevyzval je, aby v potřebném rozsahu doplnili vylíčení rozhodných skutečností s poučením, o čem mají tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy. Také je nevyzval, aby k prokázání svých tvrzení navrhli důkazy. Odvolací soud měl - dle názoru dovolatelů - vzhledem k odlišnému právnímu posouzení věci, postupovat podle ustanovení § 221 o. s. ř. a rozhodnutí soudu prvního stupně zrušit a věc mu vrátit k dalšímu řízení. Neučinil-li tak, zatížil odvolací řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Totéž podle dovolatelů platí i o závěru odvolacího soudu, že žalobci neunesli důkazní břemeno co do tvrzené absolutní neplatnosti zástavní smlouvy.

Naplnění dovolacího důvodu podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. dovolatelé spatřují v nesprávném závěru odvolacího soudu o platnosti zástavní smlouvy, zdůrazňující, že zástavce nebyl oprávněn se spornou nemovitostí v době uzavření zástavní smlouvy disponovat, protože je zástavní smlouva absolutně neplatná podle ustanovení § 39 obč. zák. pro rozpor se zákonem a podle ustanovení § 37 odst. 2 obč. zák. pro nemožnost plnění. Zástavní smlouva nemohla být podle přesvědčení dovolatelů platně uzavřena ani podle ustanovení § 151d odst. 1 obč. zák. Toto ustanovení váže vznik zástavního práva na odevzdání věci zástavnímu věřiteli, přičemž v návaznosti na ustanovení § 151b odst. 3 obč. zák. nutno dovodit, že tímto způsobem může vzniknout zástavní právo pouze k věcem movitým. Konečně považují žalobci zástavní smlouvu za neplatnou i pro neurčitě a nesrozumitelně vymezený předmět zástavního práva a proto, že jako zástavní věřitel uzavřela zástavní smlouvu „pobočka ... banky, a. s. N.“, která neměla právní subjektivitu.

Dále dovolatelé snášejí argumenty na podporu uplatněného dovolacího důvodu podle ustanovení § 241a odst. 3 o. s. ř., zdůrazňující, že zástavní věřitel musel v době uzavírání zástavní smlouvy vědět, že sporná nemovitost není ve vlastnictví úpadce, přičemž zastávají názor, že absence dobré víry zástavního věřitele v tomto směru vyšla v řízení najevo.

Proto dovolatelé požadují, aby Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc tomuto soudu vrátil k dalšímu řízení.

Dovolání je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. a je i důvodné.

Nejvyšší soud se zabýval - v hranicích právních otázek formulovaných dovoláním - především správností právního posouzení věci odvolacím soudem co do jeho závěru, že podmínkou vzniku zástavního práva podle ustanovení § 151d odst. 1 obč. zák. nebyla existence vlastnického práva zástavce k předmětu zástavy a že zástavní právo podle tohoto ustanovení může vzniknout i k věci nemovité.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Se zřetelem k době uzavření kupní smlouvy, kterou úpadce nabyt vlastnictví ke sporné nemovitosti (3. srpna 1992), k době registrace této smlouvy státním notářstvím (10. září 1992) a k době uzavření zástavní smlouvy a její registrace státním notářstvím (1. září 1992 a 10. září 1992) je pro další úvahy Nejvyššího soudu v tomto směru rozhodný výklad zákona č. [40/1964](#) Sb., občanského zákoníku, ve znění zákonů č. [58/1969](#) Sb., č. [131/1982](#) Sb., č. [94/1988](#) Sb., č. [188/1988](#) Sb., č. [87/1990](#) Sb., č. [105/1990](#) Sb., č. [116/1990](#) Sb., č. [87/1991](#) Sb., a č. [509/1991](#) Sb.

Z ustanovení § 151a odst. 1 obč. zák. plyne, že zástavní právo slouží k zajištění pohledávky a jejího příslušenství tím, že v případě jejich řádného a včasného nesplnění je zástavní věřitel oprávněn domáhat se uspokojení z věci zastavené; zástavní právo se vztahuje na zástavu, její příslušenství a přírůstky, avšak z plodů jen na ty, které nejsou oddělené.

Podle ustanovení § 151b obč. zák. zástavní právo vzniká na základě písemné smlouvy, schválené dědické dohody nebo ze zákona (odstavec 1). Zástavní právo vzniká, jde-li o nemovitost, vkladem do katastru nemovitostí (odstavec 2). Ke vzniku zástavního práva na základě smlouvy je u movitých věcí třeba odevzdání věci zástavnímu věřiteli, nebo vyznačení vzniku zástavního práva v listině, která osvědčuje vlastnictví zástavce k předmětu zástavy a která je nezbytná k nakládání s věcí. Namísto odevzdání věci se mohou zástavce a zástavní věřitel dohodnout na odevzdání věci jiné osobě, aby ji pro ně uschovala (odstavec 3). Ve smlouvě o zřízení zástavního práva se musí určit předmět zástavního práva (zástava) a pohledávka, kterou zabezpečuje. Věc se musí označit tak, aby její zastavení bylo každému zřejmé (odstavec 4).

Ustanovení § 151d obč. zák. dále určuje, že dá-li někdo do zástavy cizí věc bez souhlasu vlastníka nebo osoby, která má k věci jiné věcné právo neslučitelné se zástavním právem, vznikne zástavní právo jen, je-li věc odevzdána zástavnímu věřiteli a ten ji přijme v dobré víře, že zástavce je oprávněn ji zastavit. V případě pochybností platí, že zástavní věřitel jednal v dobré víře (odstavec 1). Převezme-li někdo smluvně věc, na které vázne zástavní právo, působí zástavní právo vůči nabyvateli, jestliže při uzavření smlouvy nabyvatel o zástavním právu věděl nebo vědět musel; nabyvatel odpovídá takto do výše ceny nabyté věci (odstavec 2).

Podle ustálené judikatury Nejvyššího soudu mohlo v rozhodném období (do 31. prosince 2000) vzniknout zástavní právo k nemovitostem i na základě neplatné zástavní smlouvy, byla-li věc odevzdána zástavnímu věřiteli a ten ji přijal v dobré víře, že zástavce je oprávněn věc zastavit (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný pod číslem 2/2004 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek). Na druhé straně platí, že na základě platné zástavní smlouvy nemusí vždy vzniknout zástavní právo. K tomu srov. např. rozsudek ze dne 4. dubna 2002, sp. zn. 21 Cdo 957/2001, uveřejněný v časopise Soudní judikatura č. 5, ročník 2002, pod číslem 76, v němž Nejvyšší soud vysvětlil, že zástavní smlouva sice není neplatná jen proto, že nevznikla pohledávka, kterou má zajišťovat zástavní právo založené na této smlouvě, že však v takovém případě nevznikne podle této smlouvy zástavní právo.

Z pohledu výše uvedených závěrů, od nichž nemá Nejvyšší soud důvod odchýlit se ani v projednávané věci, nelze právnímu posouzení odvolacího soudu co do možného vzniku zástavního práva podle ustanovení § 151d odst. 1 obč. zák. ničeho vytknout.

Neobstojí přitom výhrada dovolatelů, že ustanovení § 151d odst. 1 obč. zák. se uplatní jen na vznik zástavního práva k věcem movitým.

Přestože je dovolatelům nutno přesvědčit v tom, že Nejvyšší soud vydal 28. ledna 1998 rozsudek (sp. zn. 2 Odon 85/97), v němž se ztotožnil se závěrem, že podle ustanovení § 151d odst. 1 obč. zák. nelze platně zřídit zástavní právo k nemovitostem, jelikož ty nemohou být zástavnímu věřiteli zástavcem „odevzdány“, pozdější rozhodovací praxe Nejvyššího soudu je již jednotná v závěru opačném, tj. že podle citovaného ustanovení mohlo na základě smlouvy vzniknout i zástavní právo k nemovitosti, s tím, že odevzdáním nemovitosti ve smlouvě uvedenému zástavnímu věřiteli se smyslu tohoto ustanovení rozumí vklad zástavního práva do katastru nemovitostí v jeho prospěch. Uvedený závěr Nejvyšší soud poprvé formuloval a odůvodnil v rozsudku ze dne 26. listopadu 1999, sp. zn. 21 Cdo 328/99, a opakovaně se k němu přihlásil v rozsudku ze dne 5. září 2000, sp. zn. 21 Cdo 2204/99, uveřejněném v časopise Soudní judikatura č. 12, ročník 2000, pod číslem 131, v rozsudku ze dne 29. listopadu 2000, sp. zn. 29 Cdo 2512/2000, uveřejněném v časopise Soudní judikatura č. 1, ročník 2002, pod číslem 1, v rozsudku ze dne 29. dubna 2003, sp. zn. 21 Cdo 58/2003, uveřejněném v časopise Soudní judikatura č. 6, ročník 2003, pod číslem 90, v rozsudku ze dne 25. září 2003, sp. zn. 21 Cdo 1724/2003, uveřejněném v časopise Soudní judikatura č. 10, ročník 2003, pod číslem 168 a v usnesení ze dne 11. března 2004, sp. zn. 29 Odo 884/2002.

Přes výše uvedené napadené rozhodnutí neobstojí v rovině dovolacího důvodu dle ustanovení § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř.

Podle ustanovení § 118a o. s. ř., ukáže-li se v průběhu jednání, že účastník nevylicil všechny rozhodné skutečnosti, nebo že je uvedl neúplně, předseda senátu jej vyzve, aby svá tvrzení doplnil, a poučí jej, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy (odstavec 1). Má-li předseda senátu za to, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkova právního názoru, vyzve účastníka, aby v potřebném rozsahu doplnil vylicení rozhodných skutečností; postupuje přitom obdobně podle odstavce 1 (odstavec 2). Zjistí-li předseda senátu v průběhu jednání, že účastník dosud nenavrl důkazy potřebné k prokázání všech sporných tvrzení, vyzve jej, aby tyto důkazy označil bez zbytečného odkladu a poučí jej o následcích nesplnění této výzvy (odstavec 3).

Ustanovení § 211a o. s. ř. dále určuje, že jiní účastníci řízení než odvolatel mohou u odvolacího soudu uplatňovat

skutečnosti nebo důkazy, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně, jen za podmínek uvedených v § 205a o. s. ř. nebo tehdy, neplatí-li pro odvolatele omezení odvolacích důvodů podle § 205a odst. 1 o. s. ř.

Podle ustanovení § 212a odst. 5 věty druhé o. s. ř. k jiným vadám řízení před soudem prvního stupně přihlíží odvolací soud, jen když mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Mezi jiné vady řízení před soudem prvního stupně, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, patří především nedostatky v poučovací povinnosti soudu prvního stupně podle ustanovení § 118a o. s. ř.

V posuzovaném případě dovolací soud dospěl - oproti soudu prvního stupně - k odlišnému závěru ohledně možného vzniku zástavního práva, když dovedl, že za splnění podmínek podle ustanovení § 151d odst. 1 obč. zák. může vzniknout zástavní právo i tehdy, není-li zástavce vlastníkem věci dávané do zástavy. Pokud by k témuž úsudku dospěl též soud prvního stupně musel by - v intencích ustanovení § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. - žalobce poučit, že dosud nevylicili všechny rozhodné skutečnosti, nebo že je uvedli neúplně, a že dosud nenavrhli důkazy potřebné k prokázání všech sporných tvrzení, vyzvat je, aby svá tvrzení doplnili a důkazy bez zbytečného odkladu označili a poučit je, o čem mají tvrzení doplnit, jakož i o následcích nesplnění této výzvy.

Poučovací povinnost podle ustanovení § 118a o. s. ř. je vybudována na objektivním principu a poskytnutí potřebného poučení tak není závislé na tom, zda se soud prvního stupně o potřebném poučení vůbec dozvěděl. Nebylo-li účastníku potřebné poučení poskytnuto proto, že soud prvního stupně posoudil otázku (ne)existence zástavního práva ve prospěch žalobců (z pohledu odvolacího soudu nesprávně), došlo i v tomto případě k porušení ustanovení § 118a o. s. ř. a řízení před soudem prvního stupně je z tohoto důvodu vždy postiženo vadou.

Odvolací soud je v systému neúplné apelace výrazně omezen v možnosti zjednat nápravu v uvedeném směru jinak, než kasací rozhodnutí soudu prvního stupně - ať již tím, že by příslušné poučení poskytl žalobci sám, nebo tím, že by přihlédl k novým žalobním tvrzením, jež žalobce uplatnil v odvolacím řízení - v důsledku úpravy obsažené v § 213 odst. 3 o. s. ř. (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. srpna 2003, sp. zn. 29 Odo 850/2001, uveřejněný v časopise Soudní judikatura č. 12, ročník 2003, pod číslem 209, a rozsudek ze dne 16. března 2004, sp. zn. 29 Odo 149/2002, uveřejněný v časopise Soudní judikatura č. 3, ročník 2004, pod číslem 49). Jiný postup než zrušení rozhodnutí soudu prvního stupně by tak při zjištění existence výše uvedené vady řízení mohl zvolit pouze tehdy, pokud by žalobci na řádné poučení odvolacího soudu podle ustanovení § 218a o. s. ř. nijak nereagovali.

Jak je zřejmé z obsahu spisu, odvolací soud žalobcům poučení podle ustanovení § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. neposkytl, přičemž žalobu zamítl proto, že žalobci neunesli důkazní břemeno co do neexistence dobré víry zástavního věřitele o tom, že zástavce je oprávněn věc zastavit, co do tvrzení, že zástavní smlouva je absolutně neplatná pro neurčitost a nesrozumitelnost, a co do námítky nedostatku právní subjektivity zástavního věřitele a absence oprávnění za něj jednající osoby smlouvu uzavřít.

Lze tedy uzavřít, že při zaujatém právním názoru měl odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně zrušit pro jinou vadu řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a která spočívá v absenci poučení podle ustanovení § 118a o. s. ř.

Nejvyšší soud proto, aniž se zabýval dalšími dovolacími argumenty uplatněnými v rovině dovolacího důvodu dle ustanovení § 241a odst. 2 písm. a/ a aniž zkoumal, zda je dán i dovolací důvod dle ustanovení § 241a odst. 3 o. s. ř., o dovolání rozhodl (bez nařízení jednání - srov. § 243a odst. 1 větu první o. s. ř.) tak, že napadený rozsudek podle ustanovení § 243b odst. 2 části věty za středníkem o. s. ř. zrušil. Protože vadou spočívající v absenci poučení podle ustanovení § 118a o. s. ř. je (a to v důsledku nesprávného výkladu § 151d odst. 1 obč. zák. soudem prvního stupně) postiženo i řízení před soudem prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud i jeho rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3 o. s. ř.).

Soud prvního stupně v další fázi řízení nepřehlédne, že žaloba o vyloučení majetku z konkursní podstaty je svou povahou žalobou určovací, čemuž žalobní žádání (tzv. žalobní petit) ukládající žalovanému správci konkursní podstaty, aby „byl povinen vyloučit“ ze soupisu majetku konkursní podstaty úpadce určitý majetek, neodpovídá (je nepřesné). Správně má být v takových případech žalobním petitem žádáno o vydání rozhodnutí, jímž se „věc (právo nebo jiná majetková hodnota) ta a ta se vylučuje ze soupisu majetku konkursní podstaty označeného úpadce“ (shodně srov. v právní teorii např. Krčmář, Z. in: Justiční praxe č. 6/2002, Zápis ze školení na téma „Odporovatelnost a konkursy“ - 2. část, str. 341). Namísto tedy bude v tomto ohledu postup podle § 43 o. s. ř.

redakce (jav)

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Reorganizace](#)
- [Soudní poplatky \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Spotřebitel \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správa společné věci \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správní řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Vylučovací žaloba \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Promlčení, insolvence](#)
- [Nepřiměřená délka řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výše výživného \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výživné \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Započtení pohledávek \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)